

Między TAK i NIE

LEKCJE PRZECIW POLARYZACJI

IZABELA MEYZA

Czy zastanawiałeś/eś się nad tym, co czujesz, kiedy jesteś w centrum uwagi i masz poczucie wpływu? A jak się czułeś/aś, kiedy wypowiedali się inni, a Ty, mimo że masz coś ważnego do powiedzenia, nie miałeś/miałaś prawa głosu? Czy chciałeś/chciałaś zaprotestować? Co się dzieje, kiedy społeczeństwo się polaryzuje i wszyscy słuchają tylko reprezentantów i reprezentantek dwóch przeciwstawnych poglądów?

Ciekawe, co Twoi uczniowie i uczennice myślą o świecie, w którym widać tylko dwa kolory: czarny i biały, i co proponują, żeby wprowadzić do rozmowy różne odcienie szarości.

Chciałbyś/chciałabyś takie pytania postawić w klasie? Skorzystaj z naszego scenariusza i porozmawiaj z uczniami i uczennicami o polaryzacji.

Przebieg

[lekcja dla starszych klas szkoły podstawowej (7-8) i szkół ponadpodstawowych; 45-90 minut]

1. Powiedz, że zajęcia zaczniecie od krótkiego ćwiczenia w ciszy¹. Zadaniem uczniów i uczennic będzie zanotowanie wszystkich głosów i dźwięków, które słyszą dookoła. Możesz poprosić, żeby – zanim zaczną – wzięli kilka oddechów lub zamknęli oczy. Następnie niech przez 5 minut słuchają tego, co dzieje się w otoczeniu i zapisują na kartce to, co słyszą (np. szelest ubrania kolegi, głos nauczyciela z sąsiedniej klasy, krzyk za oknem, pstrykanie długopisu itp.).

Kiedy skończą, zapytaj, ile dźwięków udało im się zanotować. Podziel się tym, ile Ty zauważyłeś/aś i zanotowałeś/aś. Zwróć uwagę, że udało Wam się usłyszeć dźwięki, które na co dzień są niesłyszane.

2. Zapytaj uczniów i uczennice o refleksje po ćwiczeniu:
 - » Czy rejestrowaliście dźwięki otoczenia, czy także takie wydawane przez Was (szuranie nogą, szelest długopisu, przesuwanie kubka itp.)? Zwróć uwagę, że czasem skupiamy się na otoczeniu i nie zauważamy dźwięków, które sami wydajemy.
 - » Komu dłużyło się te 5 minut? Dla kogo było to za krótko?
 - » Czy słuchanie według Was to trudne, czy łatwe zadanie?

Powiedz, że ćwiczenie było wprawką przed słuchaniem, a właściwie wstuchiowaniem się w różne głosy i opinie, i właśnie tym zajmiecie się w dalszej części zajęć.

¹ Jeżeli prowadzisz zajęcia online, poproś uczniów i uczennice, żeby zapisywali na kartkach wszystkie odgłosy w miejscu, w którym się znajdują. Mogą na czas wykonywania zadania wyciszyć mikrofony i wyłączyć kamery.

3. Zaproponuj temat, który aktualnie jest ważny dla uczniów i uczennic z Twojej klasy czy miejscowości, dbając równocześnie o to, żeby uczniowie mieli w tym temacie różne opinie. Możesz też skorzystać z propozycji przygotowanych przez nas. Ważne, żeby temat był tak sformułowany, żeby dawał możliwość wypowiedzenia się „za” lub „przeciw”, np.:

- » „Telefony w szkole powinny być zakazane.”
- » „Picie i jedzenie/żucie gumy na lekcji powinno być dozwolone.”
- » „W naszej miejscowości powinien powstać skatepark (lub inne miejsce dla młodzieży).”
- » „Do 18. roku życia dzieci i młodzież nie powinny wypowiadać się na tematy polityczne, skoro i tak nie mają prawa głosu.”
- » „W godzinach 8:00-16:00 od poniedziałku do piątku dzieci i młodzież do 16. roku życia muszą przebiegać pod opieką rodzica lub opiekuna (nie dotyczy drogi do i ze szkoły).”

Poproś, żeby uczniowie i uczennice opowiedzieli się „za” lub „przeciwko” wybranej przez Was tezie. Możesz w tym celu przykleić w przeciwległych stronach klasy² kartki z napisami TAK i NIE. Jeżeli uczniowie zaczną dopytywać o inne opcje (np. „nie wiem”, „tak, ale...”), powiedz, że w tym ćwiczeniu mogą odpowiadać tylko „tak” lub „nie” i żeby stanęli przy tej kartce, do której im bliżej.

Po głosowaniu wspólnie przyjrzyjcie się temu, ile głosów jest „za”, a ile „przeciw” danej tezie. Zauważ, że gdybyście mieli podejmować decyzję na podstawie tego głosowania, nie wszyscy byłiby zadowoleni.

4. Następnie zapytaj, czy są wśród uczennic i uczniów osoby, które wprowadziły opowiedziały się po którejś ze stron, ale nie są do końca przekonane albo takie, które najchętniej odpowiedziałyby „tak, ale...” albo „nie, ale...”. Jeśli się zgłoszą, wstrzymaj je od opowiadania o swoich poglądach, ale zauważ, że często takie głosy są pomijane w debacie. Podobnie zdarzyło się dzisiaj. Zauważ, że pomiędzy odpowiedziami „tak” i „nie” jest całe spektrum opinii, a dodatkowo za każdym „tak” i „nie” mogą stać różne argumenty.

5. Zapytaj uczniów i uczennice, czy spotkali się z pojęciem społecznej polaryzacji. Powiedz, że jest to proces, w trakcie którego opinie i postawy osób należących do danej społeczności różnicują się do tego stopnia, że mamy do czynienia z dwiema grupami o przeciwstawnych poglądach. To sytuacja, w której wyraźnie słyszymy „tak” i „nie” (np. przeciwko jakiejś kwestii światopoglądowej lub związanej z życiem społecznym). Dodatkowo: dwie grupy ludzi o przeciwstawnych przekonaniach bardzo się jednoczą i często nie są skłonne do rozmawiania ze sobą. Czują silną przynależność do jednego „obozu” i mają jak najgorsze zdanie o innych.

Wypadkową procesu polaryzacji jest to, że inne, bardziej zniuansowane głosy, przestają być słyszane, a przecież każdy i każda z nas, nawet jeśli popiera jakiś pogląd, ma dla niego swoje własne uzasadnienie i motywacje. Często też nie zgadzamy się z nim w pełni, ale w jakimś stopniu.

Jednym ze sposobów przeciwdziałania polaryzacji jest usłyszenie głosu tych, którzy na co dzień są mniej słyszani i oddanie przestrzeni tym, którzy stoją pomiędzy „tak” i „nie”.

Jeżeli uznasz za stosowne, możesz w tym miejscu poruszyć kwestię Ogólnopolskiego Strajku Kobiet. Zauważ, że osoby strajkujące mają różne poglądy i motywacje (niektóre z nich mówią, że nie są za aborcją, ale za wyborem). Wielu kobietom, które zdecydowały się wziąć w udział w strajku, chodzi właśnie o to, by ich głos był usłyszany i wzięty pod uwagę. Ich poglądy nie są jednolite. Podobnie mają osoby niestrajkujące: wśród nich znajdziemy całe spektrum opinii. Na decyzję o niewzięciu udziału w demonstracji mogą mieć wpływ przekonania religijne, ale też np. strach o zdrowie związany z rozprzestrzeniającą się epidemią.

Teraz poproś, żeby uczniowie i uczennice jeszcze raz wypowiedzieli się w temacie, ale tym razem zaproponuj, że mogą stanąć w dowolnym miejscu na sali – bliżej lub dalej od kartek „tak” lub „nie”, na środku,

² Jeżeli pracujesz online, możesz wykorzystać któreś z cyfrowych narzędzi do zbierania odpowiedzi uczestników, np. Mentimeter, ankieta na Zoom, Microsoft Forms.

z boku itp³. Kiedy zajmą wybrane miejsce, powiedz: „Przypomnijcie sobie ćwiczenie o słuchaniu. Teraz posłuchamy uważnie tego, co jest dla Was istotne po to, żeby usłyszeć wszystkie odcienie pomiędzy tak i nie”. Poproś, żeby uczniowie i uczennice powiedzieli, dlaczego stanęli właśnie w tym miejscu.

6. Na koniec, starając się zadbać wszystkie głosy, zapiszcie odpowiedzi na pytania:
 - » Jakie rozwiązania, uwzględniające wszystkie głosy dla kwestii, którą wybraliście na początku zajęć, widzicie teraz?
 - » Czy i jak moglibyśmy je wdrożyć w codziennym życiu klasy, szkoły, miasta, państwa?

Jeśli masz więcej czasu albo chcesz inaczej poprowadzić lekcję – dać więcej przestrzeni na refleksję, dyskuszę lub pracę w grupach, proponujemy dodatkowe aktywności.

1. Połącz uczniów i uczennice w pary. Zachęć ich do rozmowy – ich zadaniem będzie dowiedzenie się, jaką opinię na wybrany przez Was na początku zajęć temat ma kolega/koleżanka i DLACZEGO tak myśli. Zaproponuj, żeby zaczęli rozmowę od pytania: „Co jest dla Ciebie ważne w kwestii...[tu podaj temat, który wybraliście na początku zajęć]?”

Jeżeli uznasz za stosowne, zaproponuj osobom uczestniczącym zastosowanie podczas rozmowy metody „5x dlaczego”. Polega ona na zadaniu rozmówcy kilka razy pytania „Dlaczego?” – aż do momentu, kiedy zrozumiemy, co jest naprawdę dla niego/niej ważne.

Umówcie się, że każda osoba ma 5 minut, żeby powiedzieć o swojej opinii i 5 minut na słuchanie partnera/partnerki z pary.

Po skończonej pracy w parach, napisz na tablicy: Co jest dla mnie ważne w kwestii... [tu zapisz temat, który wybraliście, np. w kwestii telefonów w szkole/jedzenia na lekcji itp.]?

Poproś uczniów i uczennice, żeby podzielili się tym, czego dowiedzieli się podczas rozmów w parach. Zwróć uwagę, żeby pojawiły się tam nie tylko argumenty, ale też ważne potrzeby np. wygoda (że mogę jeść i rozmawiać na lekcji), oszczędność czasu, relaks (żucie gumy mnie relaksuje), kontakt ze znajomymi/rodzicami przez telefon.

Zapytaj: Jak zmienia się widzenie problemu, którym zajęliśmy się na początku zajęć, kiedy pytamy „Co jest dla Ciebie ważne?” lub „Dlaczego to jest dla Ciebie ważne?” zamiast „Jesteś za czy przeciw?”

Zauważ, że zadając pytanie „Co jest dla Ciebie ważne?”, mamy bardziej zniuansowany obraz tematu, wychodzimy poza „tak” i „nie”. Widzimy też, że za każdym „tak” i „nie” stoją ważne potrzeby (np. oszczędność czasu, wygoda, kontakt – możesz nawiązać akurat do tych, które zostały wymienione przez uczniów). Kiedy widzimy te potrzeby, możemy wspólnie rozmawiać o tym, jak je zaspokoić. Takie spojrzenie pozwala uwzględnić wszystkich, a nie wybranych, czyli tych z najbardziej radykalnymi głosami.

Na koniec zapytaj: Jakie rozwiązania uwzględniające wszystkie głosy dla kwestii, którą wybraliśmy na początku zajęć widzicie teraz?

2. Możesz puścić podczas zajęć materiał filmowy, który ilustruje zjawisko łączenia się w grupy ludzi o podobnych doświadczeniach lub poglądach: <https://youtu.be/lbqYZinQ7Wo>. Porozmawiajcie o refleksjach i wnioskach płynących z filmu.

³ Jeśli pracujesz online, możesz poprosić uczniów, by krótko opowiedzieli, co myślą o tej tezie, np. wykorzystując Mentimeter (opcja „chmura słów”) lub Microsoft Forms lub Google Forms (opcja: krótka odpowiedź na pytanie). Ewentualnie poproś o krótkie wypowiedzi na czacie.